

Recenze

Petr Rožmberský, Pavel Vařeka – Středověké osídlení Rokycanska

Recenzovaná publikace (formát A5, 208 str. včetně černobílé a barevné obrazové přílohy, vydala Společnost přátel starožitností v Praze ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni a Státním oblastním archivem v Třeboni; Praha, Unicornis, 2013; ISBN 978-80-86204-27-7) se rozpadá na dvě nesouměřitelné části: *Úvod* (od P. Vařeky) v rozsahu necelé jedné stránky a na dílo *Města, městečka, hrady, tvrze a vesnice na Rokycansku v písemných pramenech 10.–17. století* (od P. Rožmberského), které pojednává historii sto třiceti šesti lokalit a k němuž počítáme také obsáhlý závěrečný oddíl *Prameny a literatura*. Na závěr byl redakcí připojen *Slovníček odborných výrazů*. Jaksi neústrojně stojí v knížce obrazová dokumentace (viz níže). Publikace už tradiční ediční řady *Vlastivědná knihovnička Společnosti přátel starožitností* (jde o její 20. svazek) neslevuje z odborné úrovně. Obrací se však zejména k interresované veřejnosti.

V úvodu autor informuje o činnostech katedry archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni ve vztahu k středověkému a novověkému osídlení dnešního okresu Rokycany. Dále pak právem vyzdvihuje podíl P. Rožmberského na poznání historie a topografie daného území.

Jak už bylo výše zmíněno, jádro publikace vyšlo z pera P. Rožmberského, svrchovaného znalce dějin zejména obvykle opomíjených či zaniklých míst, o čemž svědčí jeho mimořádně rozsáhlá bibliografie.¹ Nejdříve se zabývá rozborem pramenů využitých při sepisování historie jednotlivých lokalit, a kromě jiného podává zasvěcený výklad významu údajů berního rejstříku Plzeňského kraje, k jejichž hlubšímu objasnění P. Rožmberský přispěl vlastními výzkumy. Ten lze hodnotit jako zřejmě nejzávažnější část vstupní pasáže (kapitoly 2. 1.).

Navazující *Soupis sídel* (kapitola 2. 2.) obsahuje v literatuře zatím nejuplněnější a hluboce fundované sepsání vytyčeného úseku dějin jednotlivých lokalit. V případě mnoha z nich se jedná o vůbec první takovéto zpracování. Lze jen vyslovit přání, aby se dostalo ke čtenářům přímo v místech, ke kterým se váže, a bylo zde přijato jako text autoritativní, což mu plným právem náleží. Autor se opírá nejen o pramenné edice, ale i o vlastní poznání primárních pramenů. A pokud pracuje s dřívější literaturou, ne jednu napravuje její nedostatky či přímo omyly.

Podoba závěrečného odborného slovníčku by byla jistě zdařilejší, kdyby autor dostal více času na jeho přípravu. Že knížka představuje zeň mnohaleté soustředěné práce P. Rožmberského, snad není třeba zdůrazňovat.

Problémem, s nímž se soupisová literatura tohoto druhu obecně potýká, je vymezení zájmového území. Zde se Rokycanskem bez úvodní diskuse či vysvětlení chápe okres Rokycany v jeho naposledy platném administrativním vymezení, tedy bez území vytržených z Rokycanska ve prospěch Vojenského újezdu Brdy. Zařazen sice je hrad Držtka (dnes za hranicí okresu v rámci újezdu), chybí ale ves Kolvín, se kterou hrad kdysi úzce souvisel, nemluvě o vzdálenější Padrti.

Komentáře map stabilního katastru v závěrečných odstavcích statí o jednotlivých lokalitách jsou podle zdání recenzenta poněkud povrchní až naivní a kontrastují s jinak konzistentním textem jako cizorodý prvek. Lze uvažovat vůbec o smyslu jejich zařazení v dané podobě.

Slabinou publikace je její obrazový doprovod, jenž se ve výběru i kvalitě jeví jako nekonceptní. Dalo by se s úspěchem pochybovat o účelnosti výběrového či spíše namátkového zařazení map stabilního katastru, které každý zájemce jinak snadno najde prostřednictvím internetových portálů, avizovaných v publikaci. Fotografie popisovaných sídel jsou pro nezavěšeného čtenáře nejednou málo sdělné, znehodnocené nevhodnou volbou vegetačního období nebo osvětlení (namátkou obr. 6, 11, 20, 53, 54 a další). Vztah zobrazeného k sepsání konkrétní historie nebývá specifikován. Fotografie lze tak vnímat jen jako nezávaznou stafáž textu.

Uvedené výhrady ovšem nesmějí zastírat fakt, že široké obci zájemců se dostává do rukou důležitá příručka, nejhodnotnější v těch zásadně převažujících částech, kde se P. Rožmberský pohybuje s jistotou, tedy na poli písemných zpráv, a bravurně „třídí zrna od plev“ v líčení historie jednotlivých sídel. Publikace se stane nezbytnou pomůckou jak pro poučení o lokálních dějinách v rámci rokycanského okresu, tak při snahách řešit obecnější historické otázky.

Jan Anderle

Lesk, barvy a iluze – Architektura Plzně v šedesátých letech

Západočeská galerie v Plzni, Výstavní síň 13, 20. 11. 2013 – 9. 2. 2014¹

Ing. arch. Petr Domanický se zabývá architekturou v širokém záběru – vedle architektury samotné ho zajímá i urbanismus, vedle jejích dějin i současné projevy. Architektuře a urbanismu se věnuje nejen jako historik, ale

1 NOVOBILSKÝ, Milan: Petr Rožmberský padesátníkem. *Hláska*. 2002, roč. 13, č. 1, s. 8–9. Týž: Rožmberský stále mládne. *Hláska*. 2012, roč. 23, č. 2, s. 28–29.

1 K výstavě vyšla stejnojmenná publikace. DOMANICKÝ, Petr: *Lesk, barvy a iluze, Architektura Plzně v šedesátých letech*. Plzeň, Západočeská galerie, 2013. (Formát A5, 139 str., černobílá obrazová příloha; ISBN 978-80-86415-90-1.)

také jako komunální politik a zároveň aktivista, razantně vstupující do diskusí nad aktuálními problémy, kterých se v Plzni v posledních letech objevila celá řada. Lze říci, že v tomto smyslu je v měřítku Plzně tím typem angažovaného historika architektury, jakého v celostátním kontextu asi nejlépe reprezentuje všeobecně uznávaný odborník profesor Rostislav Švácha.

P. Domanický si vyzkoušel hned několik pracovních přístupů. Nejdříve to byla pozice památkáře v krajské instituci státní památkové péče v Plzni, kde od devadesátých let minulého století on a jeho bratr Pavel začali společně systematicky zpracovávat dějiny moderní architektury Plzně a celého regionu, jimiž se předtím nikdo vážně nezabýval. V roce 2009 dostal nabídku, aby v Západočeské galerii v Plzni založil samostatné oddělení architektury, což je mimochodem mezi českými muzei umění mimo Prahu něco zcela unikátního. Vedle sbírkové aktivity, díky níž se galerii podařilo získat a zachovat mnohé z toho, co by jinak nenávratně zmizelo, zde už stačil připravit několik zásadních výstavních a publikačních výstupů. Jeho poslední výstavní a zároveň publikační projekt nese podnázev *Architektura Plzně v šedesátých letech*.

P. Domanický rozhodně tedy není typem akademického badatele uzavřeného do věže ze slonoviny. Možná, že i díky své předchozí památkářské praxi si více než kdo jiný uvědomuje, že architektonická tvář města je výsledkem dynamických veličin a často protichůdných vlivů nejrůznějšího druhu. Vedle těch, jež souvisí s vlastní architekturou a jsou odrazem autonomního vývoje této disciplíny, hrají nemenší roli i faktory, které působí proti ní jako jisté meze, na něž architektura naráží, ať už to jsou společenské poměry, ekonomická realita státem řízeného hospodářství, nebo i neschopnost lokálních politiků vnímat věci v náležitých souvislostech. Důležité je znát také specifika soudobého architektonického provozu; plzeňský *Stavoprojekt* představoval do sebe uzavřenou entitu, odstříženou nejen od informací o zahraničním dění, ale také od impulsů domácí konkurence. P. Domanický podrobně analyzuje toto prostředí, v němž se střetávají protichůdné koncepce i konkrétní lidé a kde ideální představy vtělené do působivých perspektivních kreseb (jedna z nich je na obálce výstavního katalogu), jež na kreslicím prkně rýsují život „nového“ socialistického člověka, narážejí na limity jako omezené finanční zdroje, technologické možnosti a další.

Příběh architektury krajského města musí být nutně jiný, než byl celkový vývoj architektury té doby, byť ho samozřejmě odráží – je mnohem méně souvislý, ovlivněný lokálními specifiky, rozbitý do mnoha oddělených příběhů. I proto pro svou výstavu a publikaci autor zvolil mozaikovitou koncepci, v níž je celek poskládaný z několika desítek fragmentů, dílčích témat, které zpracovává hutnými texty – někdy delšími, ale jindy třeba jen v rozsahu jednoho odstavce. Ty pak sdružuje do osmi kapitol. Této kolážovitě metodě odpovídá snaha tehdejší realitu rekonstruovat v co nejbohatší škále médií, a to jak v knize, tak i na výstavě: vedle textů je to především velké množství dobových dokumentárních fotografií, dále umělecká díla ve veřejném prostoru, ukázky

dobové typografie, vybavení interiérů, to vše samozřejmě doplněno tradičními exponáty architektonických výstav, jako jsou modely či architektonické kresby. Od kontextu československé architektury a popisu historického vývoje Plzně s důrazem na urbanismus, jehož historii autor dokonale ovládá a velmi zajímavě interpretuje, se směřuje k jednotlivým tématům. Jsou jimi nejen významné stavby, ale právě také asanace, vnímané jako klíčový doprovodný jev plzeňské architektury své doby, neboť novostavby byly většinou podmíněny likvidací starší zástavby. Nikoliv náhodou se tento termín v názvech kapitol opakovaně objevuje. Hned několika tématy prolíná motiv fatálně špatných řešení dopravní situace, jimiž byly četné asanační zásahy předurčeny. Ostatně právě na plzeňské dopravě lze nejlépe demonstrovat autorovu tezi, jež by mohla být mottem výstavy a dokladem jejího přínosu: Na všechny klíčové urbanistické problémy současnosti bylo „zaděláno“ už hluboko v minulosti. Bez poznání minulosti je nelze pochopit a často ani identifikovat, protože je po čase bereme, jako by tu byly vždy.

Na výstavě i publikaci lze ocenit střizlivě kritický přístup. P. Domanický architekturu města Plzně nikterak neglorifikuje. Nicméně přesně rozeznává, co se v Plzni šedesátých let 20. století dotklo celostátního kontextu, ať už je to zimní stadion, obchodní dům *PRIOR*, jenž stojí na počátku návratu tohoto stavebního typu u nás, věžové domy na Borech, soubor budov plzeňského výstaviště nebo jiné příklady.

Ke zvolené metodologii patří, že se téměř nesoustředí na tvůrce staveb. Ostatně u drtivé většiny se opakují jména zhruba desítky plzeňských architektů, jejichž tvorba měla sice svůj standard, ale rozhodně nepatřili mezi špičkové osobnosti české architektury své doby. A charakteristickým rysem nejen Plzně, ale i celé naší poválečné architektury je to, že regionální projekční organizace realizovaly drtivou většinu zakázek. Pro Plzeň to platí takřka absolutně; když už jednu z nich – zimní stadion (Urbanec – Janeček – Švábek) navrhovala mariánskolázeňská filiálka *Stavoprojektu* v Plzni, vnímáme to jako příjemné zpestření.

S příchodem R. Musila do čela Západočeské galerie v Plzni v roce 2007 se radikálně proměnila nejen odborná kvalita, ale i vizuální tvář galerie a jednotlivých výstav, důsledně založených na spolupráci s kvalitními typografy, mezi nimiž nechybí absolutní špičky svého oboru. Platí to i pro tento projekt (zde za jeho podobou stojí M. Bušek), jenž měl velmi atraktivní, divácky vstřícnou tvář. Architektonické výstavy mívají často problém, že pro veřejnost jsou až příliš odtažité a komplikované. Zde se však diváci rozhodně nenudili. Vedle rozmanitosti exponátů k tomu přispělo i několika výborných instalačních nápadů jako třeba funkční model neonu nebo promítání dobových pohlednic, které dokumentovaly nejen stavby, ale evokovaly i tehdejší typografii a vůbec celou atmosféru doby. Výstava se stala zážitkem, který se vyplatilo zopakovat několikrát. Doprovodná publikace, byť její technická kvalita notně zaostává za obsahem, je vynikajícím počinem s dlouhodobou platností.

Marcel Fišer